

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

**Viittomakielentulkkien kokemuksia ikääntyville
kuuroille tulkkauksesta**

Tarja Lappalainen

Viittomakielentulkin koulutusohjelma (240 op)

04/2013

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Viittomakielentulkin koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Tarja Lappalainen	Sivumäärä 30+1 liitesivu
Työn nimi Viittomakielentulkien kokemuksia ikääntyville kuuroille tulkkauksesta.	
Ohjaava opettaja Hanna-Kaisa Turja	
Työn tilaaja ja työelämäohjaaja Viittomakielialan Osuuskunta Via, Mervi Kurvinen	
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyössäni tavoitteena oli selvittää ikääntyville tulkkausta. Tavoitteenani oli selvittää, mitä tulee ottaa huomioon tulkatessa ikääntyvälle kuuroille sekä millaiseksi viittomakielentulkit kokevat ikääntyville tulkkauksen. Halusin löytää sellaisia piirteitä, jotka korostuvat erityisesti ikääntyville tehtävässä tulkkauksessa ja joita ei ole nuoremmille tehtävissä tulkkauksissa. Halusin selvittää myös toimintatapoja, mitä voi hyödyntää ikääntyville tulkkauksessa. Työn tilaaja oli Viittomakielialan Osuuskunta Via ja työelämäohjaaja Mervi Kurvinen.</p> <p>Tiedonkeruumenetelmäni oli haastattelu. Haastattelin kolmea viittomakielentulkkiä, joista jokainen on ollut alalla yli viisi vuotta. Heistä kahdella on yli kymmenen vuoden työura. Toteutin haastattelut helmikuussa 2013.</p> <p>Haastattelujen pohjalta tärkeimmiksi asioiksi ikääntyville kuuroille tulkkauksessa nousi asiakkaan kunnioittaminen, hänen kielensä hallinta ja fysiologiset tekijät, jotka liittyvät ikääntymiseen. Vanhoja ihmisiä tulee arvostaa. Ikääntyvä kuuro saattaa käyttää joko hyvin visuaalista kieltä tai suomenkielen mukaista kieltä. Työssä käsiteltäviä vanhenemiseen liittyviä fysiologisia muutoksia on näkö, kuulo, kipu ja sairaudet.</p> <p>Ikääntyville tulkkausta ei ole tutkittu aiemmin, joten opinnäytetyöstäni on hyötyä niin viittomakielentulkkiopiskelijoille kuin myös erityisesti vasta valmistuneille viittomakielentulkeille. Työstä saa vinkkejä siihen, miten kohdata ikääntyvä kuuro ja miten toimia hänen kanssaan. Opinnäytetyössä käsitellään myös tulkkaustilannetta ja esitellään tulkkien kohtaamia ongelmatilanteita.</p>	
Asiasanat kuurot, viittomakieli, ikääntyneet, tulkkaus	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Degree Programme in Sign Language Interpreting

ABSTRACT

Author Tarja Lappalainen	Number of Pages 30+1 extra
Title Sign language interpreters experiences about interpreting for aging people.	
Supervisor Hanna-Kaisa Turja	
Subscriber and Mentor Viittomakielialan Osuuskunta Via, Mervi Kurvinen	
Abstract <p>The aim of this study was to find out about interpreting for aging people. I wanted to get to know what should consider while interpreting for aging people and how sign language interpreters see interpreting for aging people. I wanted to get things that were emphasized exactly while interpreting for aging people and things that don't exist while interpreting for younger people. I also wanted to find out ways how to act while interpreting. My subscriber was Viittomakielialan Osuuskunta Via and mentor Mervi Kurvinen.</p> <p>My research method was interview. I interviewed three sign language interpreters. Each of them had worked over five years. Two of them had over ten years work experience. I interviewed them on February 2013.</p> <p>By interviewing I got a few important points. These points are respect, knowledge of the language and physical changes of aging. We should respect old people. Aging people can use very visual language or signed Finnish. Physical changes I talk about are impaired hearing, failing eyesight, pain and diseases.</p> <p>Interpreting for aging people haven't been researched before. The results of the research can use by sign language interpreting students and sign language interpreters who are just graduated. The results of the research you can get some tips how to meet aging deaf and how to act with him/her. There is some information about the interpreting situation and few problems that interpreters have faced.</p>	
Keywords deaf, sign language, aging people, interpreting	

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1 JOHDANTO	5
2 KUUROJEN LÄHIHISTORIA	6
2.1 Ikääntyvien kuurojen koulutusta	7
2.2 Oralismi	8
3 IKÄÄNTYVÄT KUUROT ASIAKASRYHMÄNÄ	11
3.1 Ikääntyminen	11
3.2 Ikääntyvä kuuro ja viittomakielentulkki	12
3.3 Kommunikaatio	14
4 HAASTATTELUT JA NIIDEN TOTEUTUS	15
4.1 Puolistrukturoitu teemahaastattelu	15
4.2 Haastattelujen toteutus	16
5 TUTKIMUS IKÄÄNTYVILLE TULKKAUKSESTA	18
5.1 Mitä tulee ottaa huomioon ikääntyville tulkkauksessa?	19
5.2 Millaista on ikääntyville tulkkkaus?	23
6 POHDINTA	26
LÄHTEET	29
LIITTEET	31

1 JOHDANTO

Asiakaslähtöisen toiminnan perustana on ikääntyvän asiakkaan kunnioittaminen ja arvostaminen (Peiponen, Vaarama & Voutilainen 2008, 38–39), mutta nykypäivänä ikääntyviä ihmisiä ei enää arvosteta kuten aiemmin (Jyrkämä 2003, 19). Ikääntyvät ovat yksi viittomakielentulkkien asiakasryhmistä. Opinnäytetyöni tavoitteenani oli selvittää tulkkien henkilökohtaisia kokemuksia ikääntyville tulkkauksesta. Mitä erityistä on ikääntyville tulkkauksessa ja mihin asioihin tulee kiinnittää huomiota tulkkauksessa. Kunnioittavatko viittomakielentulkkit ikääntyviä asiakkaita?

Työni tilaaja on Viittomakielialan Osuuskunta Via ja työelämäohjaaja Mervi Kurvinen. Opinnäytetyöni on tarkoitettu heidän työntekijöilleen, erityisesti vastavalmistuneille viittomakielentulkeille sekä tulkkiopiskelijoille. Vian vuoden 2012 teema oli vanhuksille tulkkaukseen ja keväällä 2012 alkanut opinnäytetyöprojektini on osa tätä. Leutonen on vuonna 2013 valmistuneessa opinnäytetyössään kartoittanut viittomakielentulkkien kokemuksia ja ajatuksia mielenterveyskuntoutujista. Ikääntyville tulkkauksista ei kuitenkaan ole aiemmin tutkittu, joten opinnäytetyöni on tarpeellinen.

Opinnäytetyössäni on kaksi tutkimuskysymystä.

1. Mitä tulee ottaa huomioon tulkatessa ikääntyvälle kuurolle?
2. Millaiseksi viittomakielentulkkit kokevat ikääntyvälle tulkkauksen?

Kysymyksillä halusin selvittää, mitkä asiat vaikuttavat tilanteen onnistumiseen. Onko ikääntyville tulkkauksessa jotakin erityistä, mikä tulee huomioida tulkkauksessa. Halusin saada myös viittomakielentulkkien henkilökohtaisia kokemuksia ikääntyvälle tulkkauksesta: millaiseksi he tulkkauksen kokevat. Haastattelin kolmea viittomakielentulkkiä käyttäen puolistrukturoitua temahaastattelua. Tutkimuskysymykseen yksi vastaan luvuissa 5.1 ja tutkimuskysymykseen kaksi luvussa 5.2. Haastattelua menetelmänä ja menetelmän sopivuutta omassa opinnäytetyössäni pohdin luvussa 4 ja sen alaluvuissa.

Teoriapohjanani käytän kirjallisuutta ikääntyvistä ja viittomakielisistä. On mahdollista, että ihmisen nuoruusajalla ja koulutaustalla on vaikutusta koko heidän elämäänsä. Ikääntyneen hyvän hoidon perustana on hänen elämänsä historian tunteminen (Backman, Paasivaara & Voutilainen). Tulkki ei voi tuntea yksilöllisesti jokaista asiakastaan, mutta kuurojen historian tuntemisesta voi olla apua asiakkaan yksilöllisessä kohtaamisessa ja tulkkaustilanteessa. Opinnäytetyöni pääkäsite on ikääntyvät, joten käsittelen sitä luvussa 3. Opinnäytetyöni muita käsitteitä ovat ikääntyvä, kuuro ja asiakas. Käsitteellä ikääntyvä tarkoitan yli 65-vuotiasta kuuroa henkilöä. Kuuro voi olla huonokuuloinen tai kuuro henkilö, joka käyttää viittomakieltä tai viittomia. Asiakas on ikääntyvä kuuro, joka käyttää viittomakielentulkkiä. Tulkkaustilanteessa mukana olevat kuulevat henkilöt ovat myös tulkin asiakkaita, mutta tässä työssä termillä asiakas tarkoitan vain kuuroa asiakasta.

Olen päättänyt rajata ikääntyvät yli 65-vuotiaiksi. 2000-luvulla suomalaisista joka seitsemäs kuului tilastolliseen ”vanhusväestöön” eli yli 65-vuotiaisiin, ja vuonna 2030 luku on jo lähes joka neljäs (Jyrkämä 2003, 14). Ikääntyvät ovat koko ajan kasvava väestöryhmä (Jyrkämä 2003, 14; Ahonen, Jylhä, Korhonen, Koskinen & Paunonen 1988, 13). Näin ollen ikääntyviä kuuroja tulee luultavasti olemaan myös meidän asiakkainamme yhä enemmän. Koulutusohjelman aikana näemme paljon akateemisten kuurojen viittomista, ikääntyviä kuuroja kohtaamme huomattavasti vähemmän. Opinnäytetyöstäni saa tietoa siitä, miten ikääntyvä asiakas kohdataan ja miten hänen kanssaan tulee toimia. Näin ollen opinnäytetyöstäni on hyötyä myös tulevaisuudessa niin itselleni kuin muillekin tulkkiopiskelijoille.

2 KUUROJEN LÄHIHISTORIA

Sana viittomakielinen viittaa viittomakieltä äidinkielenään tai ensikielenään käyttävään henkilöön. Viittomakielisiä Suomessa on noin 3000, minkä lisäksi noin 9000 kuulevaa henkilöä osaa viittomakieltä. Viittomakielinen henkilö voi olla myös kuurojen vanhempien kuuleva lapsi. (Humanistinen ammattikorkeakoulu 2013.) Viittomakielinen henkilö voi olla kuuro, huonokuuloinen tai kuuleva, koska termi viittaa enemmän

kieleen kuin kuulon tasoon (Kuurojen Liitto 2013). Kuten aiemmin mainitsin, opinnäytetyössäni käytän termin viittomakielinen sijaan termiä kuuro.

2.1 Ikääntyvien kuurojen koulutausta

Suurimmalla osalla suomalaisista kuuroista äidinkieli tai ensikieli on suomalainen viittomakieli. Väitetään, että 1910-luvulla suomalaisen ja ruotsalaisen viittomakielen viittomista noin 70 % olisi yhtenevää, mutta 2000-luvun alussa enää runsaat 40 % (Jantunen 2003, 22–23). Ikääntyvät kuurot ovat omaksuneet viittomakielen viimeistään 1960-luvulla, joten heidän kielessään olisi tämän tutkimuksen mukaan enemmän vaikutteita ruotsalaisesta viittomakielestä. Tulososiossa käsittelen ikääntyvien käyttämiä viittomia sekä vanhoja viittomia. On mahdollista, että vanhat viittomat ovat jäänteitä ruotsalaisen viittomakielen vaikutuksesta.

Ikääntyneiden ollessa lapsia ja nuoria, kuurojen asema oli hyvin erilainen kuin nykypäivänä. 1970-luvulla laadituissa säädöksissä kuurous liitetään lääketieteeseen ja näkemykseen, että kuurot ovat vammaisia. Lainsäädännön näkökulmasta viittomakieli oli vain kommunikaatiota selventävä menetelmä. Viittomakieli saatiin koululakiin vasta 1980-luvun alkupuolella. Silloinkin viittomakieli määriteltiin vain puhekieltä tukevaksi menetelmäksi. Ennen 1970-lukua kuurot kävivät sisäoppilaitoksia. Ne olivat lainsäädännöstä huolimatta paikkoja, joissa viittomakielinen kulttuuri ja viittomakieli kehittyivät ja siirtyivät oppilaalta toiselle. (Lappi 2000, 71–72.) Luultavasti koulunkäynti ja viittomakielen omaksuminen koulussa ovat vaikuttaneet kuuroihin. Voi olla, että nuoruusajan asenteilla ja arvoilla on yhä vaikutusta ikääntyviin.

Kuopion kuuromykkäinkoulu oli Suomessa ensimmäinen kuurojen koulu, jossa käytettiin puhemenetelmää vuodesta 1874 lähtien (Laakso & Salmi 2005, 151). Vuonna 1921 tuli voimaan laki oppivelvollisuudesta. Laki koski myös kuuroja samana vuonna voimaan tulleen asetuksen myötä. (Laakso & Salmi 2005, 162.) Tästä voi tehdä johtopäätöksen, että lähes kaikki tulkkia käyttävät ikääntyvät kuurot ovat saaneet opetusta.

1900-luvun alkuvuosikymmeninä oltiin sitä mieltä, että kuurot ja kuulevat voivat opiskella samoissa oppilaitoksissa. Kuurothan oppivat kansakoulussa lukemaan huulilta ja puhumaan. 1930-luvulla perustettiin ensimmäiset kuurojen jatko-opetusoppilaitokset: kuurojen tyttöjen talouskoulu, kuurojen kirjapaino Surdus ja maatalousoppilaitos. Tämä koulutuskäytäntö oli käytössä pitkälle 1900-luvulle, kun nykypäivän ikääntyneet kuurot kävivät koulua. (Laakso & Salmi 2005, 184–186.) Tuohon aikaan ei ollut puhettakaan siitä, että kuurot olisivat käyttäneet tulkkeja ja koulutusvalikoima oli hyvin suppea (Lappi 2000, 75).

Lakiin tulkkipalvelu lisättiin ensimmäisen kerran vuonna 1979, mutta vasta vuonna 1987 voimaan tulleissa asetuksessa ja laissa on maininta opiskelutulkkauksen järjestämisestä (Lappi 2000, 74). Tästä voi päätellä, että kuurojen oli lähes mahdotonta opiskella toisen asteen kouluissa saati korkeakouluissa. Opiskelu tulkin välityksellä ei ollut mahdollista. Ikääntyvät kuurot ovatkin alkaneet käyttää tulkkia vasta aikuisiällä. Tätä jatkui monen vuosikymmenen ajan 1900-luvulla, vaikka kuurot olivat viittomakielentaitoisia. Tulkkipalvelun järjestämisellä on varmasti ollut kuurojen arkipäiväiseen elämään suurempi vaikutus kuin millään muulla palvelulla, jonka yhteiskunta järjestää. Tulkkipalvelun myötä kuurot voivat toimia itsenäisesti elämän jokaisella alueella ja opiskella lähes mitä vain. (Lappi 2000, 75.)

2.2 Oralismi

Luultavasti lähes kaikki ikääntyvät kuurot ovat käyneet oralistisen koulun. Kuurojen koulu ja maailma on muuttunut erittäin paljon kuluneiden vuosikymmenien aikana. Aiemmin kuuroilla ei ollut mahdollisuutta opiskella ja koulut olivat oralistisia. Oralismi on yhä erottamaton osa vanhempia kuuroja. Heidän nuoruudessaan puhuva kuuro oli älykäs, puhumattomat olivat tyhmiä. (Frondelius, I. 2000, 133–135.) Oralismia ja sen vaikutuksia ei voi erottaa ikääntyvistä kuuroista, se on osa heidän ajattelutapaansa (Frondelius, I. 2000, 135), joten käsittelen oralismia omana lukunaan.

1970-luvulle saakka Suomen kuurojen kouluissa oli voimassa jakojärjestelmä puhe- lahjakuuden mukaan. Oppilaat, jotka oppivat puhumaan parhaiten, kuuluivat a-ryhmään, kun taas heikoimmin puhuvat päätyivät c-ryhmään. (Laakso & Salmi 2005,

167–169.) Jos kuuro käytti tunnilla viittomakieltä, omaa äidinkieltään, häntä saatettiin jopa rangaista siitä. Viittomakieleltä ja sen käyttöä opittiin häpeämään. Kaikilla oppitunneilla käytettiin vain puhuttua kieltä: sekä opettajat että oppilaat kommunikoivat vain puheella. (Malm & Östman 2000, 10.) Tätä puhemenetelmää kutsutaan nimellä oralismi.

Viittomakielen käyttö koulussa, myös välitunneilla, oli ruumiillisesti rangaistava teko vielä vuosikymmeniä 1900-luvulla. Viittomakielen ajateltiin olevan haitallista kuuroille, vaikka se oli heille luonnollinen, rakas ja helppo kieli. Puheen opettamisen ajateltiin olevan keino sulauttaa kuurot yhteiskuntaan. Opettajat saattoivat olla hyvinkin väkivaltaisia, jos oppilaat eivät välittömästi oppineet jotakin kirjainta tai eivät osanneet heti käyttää ääntä. (Laakso & Salmi 2005, 172–177.) Tämä on jättänyt jälkensä moniin kuuroihin. Olen kuullut monen iäkkään kuuron luulevan, että tulkin käyttämä viittomakieli on parempaa kuin heidän viittomakielensä, koska he eivät ole saaneet viittomakielen opetusta. Tulkit ovat saaneet viittomakielen opetusta, mutta kuuroille viittomakielen käyttö on luonnollista. Viittomakieli on luonnollinen kieli, kuurojen ensikieli tai äidinkieli (Malm & Östman 2000, 16–17). Saattaa olla, että ikääntyvät kuurot ovat oppineet kunnioittamaan ja jopa pelkäämään auktoriteetteja juuri kouluaikoina.

Oppilaat olivat oppitunneilla pitkästyneitä, eivätkä oppineet juuri mitään, koska oppitunnit kuuluivat käytännössä kokonaan puheen opetteluun (Laakso & Salmi 2005, 170). Ensimmäisen vuoden aikana opeteltiin pelkästään ääntämistä ja kaunokirjoitusta esimerkiksi kuvataulujen avulla. Toisella tai kolmannella luokalla lapset saivat aapiskirjan. (Frondelius, K. 2000, 128.) Joskus tunnilla keskityttiin vain yhden oppilaan puheeseen, joten muut oppilaat saattoivat pitkästyä. Läksyt piti opetella ulkoa, mutta sisältöä lapset eivät yleensä ymmärtäneet. Tästä johtuen kouluun tullessaan matematiikassa muita edellä ollut oppilas saattoi jäädä muista jälkeen ja oppia esimerkiksi kertolaskut vasta yläasteella. (Frondelius, I. 2000, 128.) Risto Rautanen (2000, 132) kertoo, että hän itse on oppinut uusia asioita helposti, koska hänen viittomakielen taitonsa on vahva.

Vaikka kuurot lapset opetettiin häpeämään viittomakieltä ja sen käyttöä, he silti viittomakielellä keskenään (Frondelius, I. 2000, 128). Viittomakieltä käytettiin salaa välitunneilla ja asuntoloissa (Laakso & Salmi 2005, 179–180). Tällä tavalla kuurot lapset oppi-

vat viittomakielen ja pystyivät kommunikoimaan keskenään. Heidät oli kuitenkin kasvatettu arvostamaan puhekieltä ja häpeämään omaa luonnollista kieltään (Malm & Östman 2000, 10). Jos lasta kasvatetaan jonkin tietyn arvon mukaan, tätä arvoa on hyvin vaikea muuttaa. Oralismi on saattanut vaikuttaa kuuroihin niin, että on vaikea päästä yli häpeästä omaa kieltä kohtaan, vaikea oppia arvostamaan kieltään ja samalla itseään.

Nykypäivän kuurojen joukossa vallitsee luja kuurotietoisuus (Jokinen 2000, 81–83). Kuurotietoisuus alkoi Suomessa pikkuhiljaa 1970-luvun lopulla (Kuurojen Liitto 2013). Erityisesti nuoremmille kuuroille käsitteet kuurojen yhteisö ja kuurojen kulttuuri ovat tuttuja termejä. Kuuroudesta ollaan ylpeitä ja viittomakielen asemaa korostetaan. (Jokinen 2000, 81–83.) Ikääntyvillä kuuroilla oli kouluaikoina tiivis yhteisö, mutta kuurotietoisuus ei ole tavoittanut heitä samalla tavalla kuin nuorempia kuuroja. Heidän lapsuudessaan ja nuoruudessaan vallalla ollut oralistinen käsitys on vaikuttanut heihin (Frondelius, I. 2000, 135). Voikin olla, että juuri oralismin myötä ikääntyvien viittominen ja huulio ovat suomenkielisempiä kuin nuoremmilla kuuroilla. Kuuroista yritettiin tehdä kuulevia opettamalla heitä puhumaan ja lukemaan huulilta (Malm & Östman 2000, 30). Saattaa olla, että tämä heijastuu edelleen ikääntyvien kuurojen käyttäytymiseen ja kieleen.

Keijo Frondelius (2000, 129) kuvailee kuuroutta asiana, jota ei voi muuttaa, joka pitää vain hyväksyä. Frondeliuksen lausahduksesta käy ilmi, että kuurous ei ole aina ollut yhtä luonnollinen asia kuin se ehkä suurimmalle osalle nykypäivän nuorista kuuroista on. Irma Frondelius (2000, 135) kertoo, että hänestä on ihana nähdä viittovia lapsia metrossa. Lapsista näkee, että he ovat hyväksytyjä ja omasta kielestään ylpeitä. Heistä ei yritetä väkisin tehdä kuulevia tai sopeuttaa kuulevien yhteiskuntaan. Sillä tavalla heidät vain eristetään ja tuomitaan yksinäisyyteen. Osa ikääntyvistä kuuroista on saattanut kokea juuri tällaisia tuntemuksia ja ne ovat jättäneet heihin jälkensä.

3 IKÄÄNTYVÄT KUUROT ASIAKASRYHMÄNÄ

Opinnäytetyöni tavoitteena on tutkia, millaiseksi viittomakielentulkkit kokevat ikääntyville tulkkauksen ja mitä tulee ottaa huomioon ikääntyville tehtävässä asioimistulkkauksessa. Ikääntyvä on opinnäytetyöni keskeinen käsite, joten käsittelen sitä omana lukunaan. Alaluvuissa käsittelen ikääntymiseen liittyviä piirteitä, viittomakielentulkin roolia ja kommunikaatiota, joka on erottamaton osa tulkkausta.

3.1 Ikääntyminen

Kirjallisuudessa yli 65-vuotiaista käytetään termiä ikääntyvät. Opinnäytetyössäni käsittelen yli 65 vuotiaita, joten käsite ikääntyvä tuntui luonnollisemmalta valinnalta kuin vanhus. Muita kirjallisuudessa esiintyviä termejä ovat mm. vanhukset, seniorit, ikäihmiset. Raja 65 vuotta täyttänyt tulee siitä, että monessa maassa, myös Suomessa, eläkeikä on juuri 65 vuotta. Monikaan 65 vuotta täyttänyt ei kuitenkaan koe itseään vanhukseksi, vaan yli 75 vuotiaista voidaan käyttää termiä vanhus (Ahonen ym. 1988, 11).

Ikääntyvät voidaan kotihoidon asiakkaisiin kohdistuneen tutkimuksen perusteella jakaa neljään ryhmään, jotka ovat ”omavastuiset”, ”ulkoapäin ohjautuvat”, ”omapäiset” ja ”luovuttajat” (Backman ym. 2002, 21). Asiakkaan käyttäytyminen vaikuttaa myös tulkin käyttöön. Asiakkaat, jotka osaavat pitää huolen itsestään ja tiedostavat itsemääräämisoikeutensa, luultavasti myös käyttävät tulkkiä samalla tavalla. On myös sellaisia asiakkaita, jotka eivät jaksa enää huolehtia itsestään. He ottavat avun vastaan alistuneesti. (mt., 23.) Näin käyttäytyvät asiakkaat eivät ehkä käytä tulkkiä määrätietoisesti. Jokainen ikääntyvä asiakas on kuitenkin kohdattava yksilönä kunnioittavasti ja arvokkaasti, kunnioittaa hänen itsemääräämisoikeuttaan (mt., 23–24).

Ihmisen elämänkulkua ja ikää kuvataan numeroilla, mikä ei kuitenkaan anna kuvaa ikääntyvästä tai auta ymmärtämään häntä. Vanhuus on kiinni ihmisestä itsestään: joku voi tuntea itsensä vanhaksi jopa vuosikymmeniä aiemmin kuin toinen. Vanhe-

neminen on kiinni vain asenteesta. (Ahonen ym. 1988, 36–38.) Ikääntyneillä on usein myös kipuja, vaikka kipu ei olekaan ikääntymisen luonnollinen seuraus. Yli 55 vuotiaista ja sitä vanhemmista ihmistä jopa 72 %:lla on todettu olevan kipuja. (Finne-Soveri 2002, 152.) Ihmisen kivut voivat vaikuttaa tulkkaukseen. Esimerkiksi kovien käsikipujen takia ihminen ei luultavasti pysty viittomaan normaalisti.

Vanhenemiseen kuuluu myös muita fysiologisia muutoksia kuin kipu ja sairaus. Aikaisemmin vanhoja ihmisiä olikin tapana tarkastella vain sairauksien pohjalta, vaikka sairaus ja ikääntyminen eivät ole sama asia (Ahonen ym. 1988, 35–36). Ikääntyminen ja sairaudet tulee erottaa toisistaan, mutta sairauksilla voi olla vaikutusta tulkkaustilanteeseen. Opinnäytetyössäni käsittelen pääosin melko terveitä ikääntyviä henkilöitä, mutta haastatteluissa sivuttiin myös hyvin sairaalle kuuroille tulkkaamista.

Ikääntyvän henkilön oppiminen on erilaista kuin nuoren, mutta myös ikääntyneen on mahdollista oppia. Oppiminen on vaan hitaampaa, vaatii enemmän aikaa, oikeanlaisia mielialaa ja uutta tapaa oppia. Asiat eivät jää ehkä yhdellä kertaa mieleen ja niitä on vaikeampi palauttaa uudestaan mieleen. Oppiminen voi olla esimerkiksi uuden kielen opiskelua tai sitten vanhainkodin tapojen omaksumista, joten oppimiskykyä tarvitaan läpi elämän. (Ahonen ym. 1988, 51–53.) Nämä asiat on hyvä pitää mielessä, kun tulkkaa ikääntyville ihmisille. Asiakas ei pysty omaksumaan suurta määrää tietoa lyhyessä ajassa, joten tulkin tulee ottaa se huomioon tulkkauksessa.

Näköongelmat lisääntyvät iän myötä, ja ikääntyneistä noin 10–20% esiintyy näköongelmia. Näkö- ja kuulo-ongelmat vaikuttavat elämänlaatuun heikentävästi. Näköongelmat voivat alkaa jo keski-iässä ja kuuluvat normaaliin ikääntymiseen. Merkittävä näköhaitta on kuitenkin merkki sairaudesta. (Lupsakko 2008, 154–155.) Kuuroilla näköongelmat vaikuttavat tulkkaukseen. Tulkin tulee huomioida esimerkiksi käsimuotojen tarkkuudessa ja tulkkausnopeudessa asiakkaan näkökyky.

3.2 Ikääntyvä kuuro ja viittomakielentulkki

Hyvin iäkäs tai sairas asiakas voi asua esimerkiksi palvelutalossa. Viittomakielentulkin tulee sitoutua noudattamaan ammattisäännöstöä. Jos tulkki toimii sellaisessa

asiakastyössä, jossa asiakkaat ovat myös tulkkipalvelun käyttäjiä, hän toimii niin, etteivät ammattiroolit sekoitu (Suomen Viittomakielen Tulkit ry 1999). Tämä viittomakielentulkkien eettinen sääntö tarkoittaa sitä, että asiakkaan kanssa on tekemisissä viittomakielentulkki ja muun alan ammattilainen. Tällöin tulkin tulee muistaa oma roolinsa. Palvelutalossa tulkkauksilanteessa voi olla myös muita työntekijöitä, palvelutalon henkilökuntaa. Tulkin tulee kuitenkin toimia niin, ettei hänen ja muiden työntekijöiden ammattiroolit sekoitu (Suomen Viittomakielen Tulkit ry 1999). Tulkin tulee muistaa, mitkä tehtävät kuuluvat tulkille ja mitkä esimerkiksi hoitajalle. Tulkki ei myöskään ole henkilökohtainen avustaja.

Viittomakielentulkeilla ei ole ainoastaan nuoria asiakkaita tai vanhoja asiakkaita vaan asiakkaiden iät vaihtelevat laidasta laitaan. Näin ollen tulkkien tulee olla tietoisia viittomakielen variaatioista ja ymmärtää kaiken ikäisiä kuuroja. Kuurojen yhdistys on yksi paikka, jossa tulkeilla on mahdollisuus päästä lähemmäksi kuurojen yhteisöä. Samalla he voivat esimerkiksi saada lisää uusia viittomia tai viittomakielen rakenteita omaan kieleensä. (Neumann Solow 2000, 43, 45.) Kuurojen yhdistyksellä tai muissa kuurojen tapahtumissa on mahdollista nähdä viittomakieltä luonnollisissa tilanteissa, ilman että kuuro muuttaa omaa kieltään tulkin takia. Kuten puhututkin kielet, myös viittomakieli elää ja muuttuu jatkuvasti (Neumann Solow 2000, 45). Tulkin on tärkeä pysyä ajan hermoilla viittomakielen suhteen, koska viittomakieli on tulkin työkieli, työväline. Viittomakieli muuttuu (Neumann Solow 2000, 45), mutta tulkin tulee kuitenkin ymmärtää myös ikääntyviä kuuroja. Heidän viittomakieli ei ehkä ole pysynyt uusimpien muutosten mukana, vaan esimerkiksi jotkut viittomat saattavat olla vanhahtavia.

Ikääntyvillä ihmisillä tulee olla mahdollisuus vaikuttaa yhteiskuntaan ja olla yhteiskunnan ja yhteisön jäsen. Henkilön toimintakyvyn heiketessä tai hänen asuessa pitkäaikaislaitoksessa, hänellä on silti oikeus olla osallinen ja arvostettu sekä vaikuttaa yhteiskunnan ja ympäristön kehittämiseen. (Kivelä & Vaapio 2011, 21.) Kuurojen ikääntyvien osallistumisen edellytys on usein se, että heillä on oikeus tulkinkäyttöön. Kuulovammaisilla on lain mukaan subjektiivinen oikeus käyttää tulkkia. Ilman tulkkia kuurot ikääntyvät voivat osallistua yhteiskunnan toimintaan Kuurojen Liiton senioritoiminnan kautta. Kuuroille ikääntyville, senioreille, järjestetään ikääntyneiden oikeuksiin ja hyvinvointiin liittyvää toimintaa. Seniorityö järjestää kursseja, lomajaksoja ja

erilaisia tapahtumia, kuten Kuurojen senioripäivät ja Kuurojen seniorien kulttuuritapahtuma joka toinen vuosi. (Kuurojen Liitto 2013.)

3.3 Kommunikaatio

Kommunikaatio on ihmiselle luontaista. Se on epätäsmällistä, monimutkaista, interaktiivista ja sillä rakennetaan kontakteja muihin ihmisiin. Tulkkien tulee ymmärtää kommunikaatiota ja sen rakennetta, jotta tulkkaus on onnistunutta. (Alcorn & Humphrey 2007, 1.) Jokainen ihminen kommunikoi lähes päivittäin, mutta kommunikaatiotaidot voivat vaihdella. Pelkät sanat muodostavat vain pienen osan kommunikaatiosta: suuremmissa asemassa ovat ilmeet ja muu nonverbaalisuus. Jokaisen ihmisen puheesta huokuu hänen persoonallisuutensa ja historiansa. (Alcorn & Humphrey 2007, 2–3.)

Kommunikaatioon tarvitaan vähintään kaksi ihmistä. Kahdesta erilaisesta kulttuurista tulevan ihmisen välinen kommunikaatio voi olla haaste. (Alcorn & Humphrey 2007, 35.) Myös viittomakielen tulkkauksessa on osaksi kyse kulttuurillisesta kääntämisestä. Erilaisista kulttuureista tulevilla ihmisillä on erilaisia tapoja käyttäytyä ja kommunikoida. Kulttuuri ja kieli ovat täysin sidoksissa toisiinsa, joten niitä ei voi edes erottaa toisistaan. (Alcorn & Humphrey 2007, 38–39.) Osa kuuroista on aktiivisia kuurojen yhteisön jäseniä, osa taas eristäytyneitä. Eristäytyneet kuurot saattavat käyttää kotikieltä. Kotikieli tai kotiviittomakieli on kotona luotu kieli, jossa on viittomakielten kanssa rakenteellisia samankaltaisuuksia. Kotikieli syntyy yleensä perheissä, joissa ei käytetä viittomakieltä. (Malm & Östman 2000, 16–17.) On myös sellaisia ikääntyviä kuuroja, joiden vanhemmat ovat kuuroja. Heidän viittomakielen taustansa ja kielitaitonsa on vahva. (Rautanen 2000, 130–132.) Erilaisista taustoista tulevien kuurojen kielet poikkeavat toisistaan.

Jokaisella ikäihmisellä on oma elämänhistoriansa, yksilölliset voimavarat ja erilaiset odotukset palvelusta (Backman ym. 2002, 21). Tulkinkäyttäjän kieleen vaikuttaa ihmisen eletty elämä. Ikäihmisten onnistuneen hoidon ja palvelun takana on heidän elämänhistorian tunteminen (mt., 21). Tulkkauksen laatuun taas vaikuttaa asiakkaan tunteminen. Mitä paremmin tulkki tuntee asiakkaansa, sitä helpompaa kommunikointi on. Mitä paremmin tulkki ymmärtää lähtötekstiä, sitä laadukkaampaa tulkkaus on. Jo

arkielämässä voi huomata, että läheisten ihmisten kanssa on helpompi ja mutkattomampi kommunikoida kuin täysin vieraiden ihmisten.

4 HAASTATTELUT JA NIIDEN TOTEUTUS

Tutkimusongelmien tulee kuvata tutkittavaa asiaa eivätkä ne saa olla liian laajoja (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 1997, 121–122), ettei koko opinnäytetyöstä tule liian laaja. Minun tutkimuskysymykseni ovat seuraavanlaiset:

1. Mitä tulee ottaa huomioon tulkatessa ikääntyvälle kuurolle?
2. Millaiseksi viittomakielen tulkit kokevat ikääntyvälle tulkkauksen?

Ensimmäisellä tutkimuskysymyksellä tarkoitan sitä, millaisiin asioihin tulee kiinnittää huomiota esimerkiksi sijoittumisen ja tulkkauksen kannalta. Miten ikääntyville tehtävät tulkkaukset eroavat nuoremmille tehtävistä tulkkauksista. Toisella tutkimuskysymykselläni haen sitä, miten ikääntyvien kuurojen kanssa tulee toimia ja mitkä asiat vaikuttavat tulkkauksen onnistumiseen. Tein haastattelut tammi-helmikuun 2013 aikana. Luvuissa 4.1 ja 4.2 kerron siitä, miten valitsin informantit sekä tutkimusmenetelmästä ja sen sopivuudesta juuri tähän opinnäytetyöhön.

4.1 Puolistrukturoitu teemahaastattelu

Kun halutaan tietää jonkun ihmisen mielipide tai tietämys jostakin asiasta, yksinkertaisinta on kysyä sitä häneltä (Eskola & Vastamäki 2007, 25). Oma aineistonkeruumenetelmäni on haastattelu. Haastattelu on eräänlaista keskustelua tutkijan aloitteesta (Eskola & Vastamäki 2007, 25). Haastattelin kolmea viittomakielentulkkiä kolmesta eri tulkkausta tuottavasta yrityksestä Pohjois-Savon alueelta. Haastattelin tulkkia, joilla on kokemusta ikääntyville kuuroille tulkkauksesta sekä vähintään viiden vuoden työkokemus. Haastattelu on ainoa aineistonkeruumenetelmäni kirjallisuuden lukemisen lisäksi. Haastattelutyyppinä ja niiden nimityksiä on erilaisia. Yleisimmin

käytetyt haastattelumenetelmät on teemahaastattelu, puolistrukturoitu haastattelu, strukturoitu haastattelu, avoin haastattelu ja syvähaastattelu. (Eskola & Vastamäki 2007, 27.) Haastateltavia on vain kolme, joten tulokset eivät ole yleistettävissä. Tulokset ovat näiden tulkkien kokemuksia ja ajatuksia ikääntyville kuuroille tulkkauksesta.

Itse käytin teemahaastattelua, koska silloin itse pystyin määrittelemään haastattelun aihepiirit. Aihepiirien rajoissa haastateltavalle jää itselle myös tilaa kertoa. Teemahaastattelussa siis on määritelty aihepiirit, teema-alueet valmiiksi, mutta haastattelijalla ei ole valmiita kysymyksiä. Haastattelijalla on vain tukilista teema-alueista, mikä lisää haastateltavan vapautta kertoa itse mitä tietää aiheesta. (Eskola & Vastamäki 2007, 27–28.) Koska itsellä ei ole paljoakaan kokemusta ikääntyvien tulkkauksesta, en ehkä osaisi kysyä niitä juuri oikeita kysymyksiä, joten parempi on antaa enemmän vapautta haastateltavalle. Haastatteluni ei kuitenkaan ole täysin puhtaasti teemahaastattelu, vaan siinä on piirteitä myös puolistrukturoidusta haastattelusta.

Puolistrukturoidussa haastattelussa ei ole valmiita vastausvaihtoehtoja, haastateltava saa vastata omin sanoin. Kuitenkin haastattelijalla on tehnyt valmiit kysymykset, joihin hän haluaa saada vastaukset. (Eskola & Vastamäki 2007, 27.) En halunnut tehdä haastattelua, joka olisi aseteltuaan kysymys-vastaus-tyyppinen, vaan halusin antaa tilaa haastateltavien omille ajatuksille. Kuitenkin minun oli saatava tiettyihin kysymyksiin vastaukset, joten tein kysymyksiä aiheittain tai teemoittain.

4.2 Haastattelujen toteutus

Valitsin aineistonkeruumenetelmäksi haastattelun, mikä oli mielestäni hyvä ratkaisu. Haastattelulla sain kvalitatiivista tietoa ikääntyville tulkkauksesta, mikä ei olisi ollut mahdollista esimerkiksi kyselylomakkeella. Kvalitatiivinen tarkoittaa laadullista tutkimusta, jolla pyritään kuvaamaan tutkittavaa aihetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti (Hirsjärvi ym. 1997, 156–157). Haastateltavat saivat kertoa omin sanoin sellaisia asioita, joita he itse pitivät tärkeinä. Sain tietooni sellaisia asioita, joita en olisi osannut kyselyllä kysyä. Lisäksi pystyin tekemään lisäkysymyksiä, jos haastateltava ei mielestäni kertonut jostakin asiasta riittävän tarkasti tai halusin tietää lisää. Valitsin

haastateltavat sen perusteella, että heillä olisi mahdollisimman pitkä työhistoria takana. Löysin haastateltavat asiantuntijan avulla. Hän antoi minulle sellaisten tulkkien nimiä, jotka ovat työskennelleet alalla pitkään. Valitsin heistä haastateltavat ja pyydettyäni heitä haastateltaviksi, jokainen suostui heti. Haastateltavista kahdella on huomattavasti pitempi työkokemus (yli kymmenen vuotta) ja yhdellä yli viisi vuotta.

Sain haastattelut tehtyä helmikuun puoleen väliin mennessä. Kaksi ensimmäistä haastattelua kuvasin videokameralla sekä äänitin matkapuhelimella. Kolmannen haastattelun äänitin pelkästään matkapuhelimella. En kokenut videokameraa tarpeelliseksi enää kolmanteen haastatteluun, koska tarvitsin vain äänen ja matkapuhelimen ääninauhuri oli riittävän hyvälaatuinen. Ennen ensimmäistä haastattelua kokeilin matkapuhelin äänitystoimintoa ja totesin, että se on toimiva. Äänitystoiminnolla saattoi nauhoittaa reilusti yli tunnin mittaisia haastatteluja hyvällä laadulla. Olin arvioinut, että yksi haastattelu kestää noin 45 minuuttia, mutta ne kestivätkin noin 30 minuuttia. Sain kuitenkin siinä ajassa riittävästi tietoa, mikä on kestoa oleellisempi asia.

Aluksi minun oli tarkoitus ottaa kaksi haastateltavaa, koska haastattelujen purku on suuritöistä. Päätin kuitenkin ottaa lisäksi vielä yhden sellaisen haastateltavan, jolla on vähemmän työkokemusta kuin muilla. Hän toi opinnäytetyöhön hieman erilaista näkökulmaa. Tein haastattelut yksilöhaastatteluina, minkä koin ehdottomasti oikeaksi ratkaisuksi. Jokainen tulkki uskalsi tuoda esille omia kokemuksiaan ja myös sellaisia kokemuksia, jotka eivät olleet täysin onnistuneita.

Minulla ei ollut kokemusta haastatteluista ennen opinnäytetyötä. Haasteena olikin haastattelukysymysten muotoileminen. Halusin saada mahdollisimman paljon tietoa ohjailematta haastateltavia. Siihen liittyvä toinen haaste oli, että miten tarkoiksi teen kysymykset. Jokainen haastateltava vastasi omalla tavallaan ja vastauksien laajuus vaihteli. Itsestä tuntui, että oppi jokaisesta haastattelusta ja jokaisella kerralla osasi tehdä tarkempia jatkokysymyksiä kuin edellisellä kerralla. Itseäni yllätti myös se, miten nopeasti haastattelut menivät. Olisin voinut vielä tarkemmin miettiä jatkokysymyksiä ennen haastatteluita, vaikka olinkin melko tyytyväinen haastattelujen antiin.

Haastattelujen jälkeen litteroin haastattelut lähes sanatarkasti. Litteroidut haastattelut ovat minulla tallennettuina kahteen eri paikkaan, samoin kuin äänitteet haastatteluis-

ta. Tutkimuksen ydinasia on analyysi, tulkinta ja johtopäätösten teko (Hirsjärvi ym. 1997, 217), mikä oli minulla seuraavaksi vuorossa. Keräsin jokaisen haastateltavan samaan asiaan liittyvät ajatukset peräkkäin. Tämän jälkeen aloin yhdistelemään samaan aihealueeseen liittyviä asioita ja jaoin aineiston kolmeen osaan. Nämä kolme osaa ovat tutkimuskysymys 1 ja tutkimuskysymys 2 sekä yleiset asiat ikääntyville tulkkauksesta. Kun olin kirjoittanut ikään kuin puhtaaksi haastattelut, niiden pohjalta oli helpompi lähteä kirjoittamaan tuloksia. Haastateltavien vastauksia tulee osata tulkita (Hirsjärvi ym. 1997, 202). Yhdeksi haasteeksi muodostui se, kuinka tulkiten vastauksia. Minun tuli pohtia miten ilmaisen asioita ilman, että merkitys muuttuu.

5 TUTKIMUS IKÄÄNTYVILLE TULKKAUKSESTA

Haastattelin kolmea viittomakielentulkkiä, joista jokainen oli ollut jo vuosia töissä alalla. Opinnäytetyössäni erottelen heidät kirjaimilla A, B ja C. Jokainen heistä oli tehnyt tulkkauksia ikääntyville henkilöille. Tilanteet olivat pääsääntöisesti terveydenhuoltoon liittyviä ja hengellisiä tilaisuuksia. Lisäksi tulkit A ja C mainitsivat kokoukset/palaverit ja asiointitulkkauksia kaupungilla. Muita yksittäisiä tilanteita oli ollut esimerkiksi juhlat ja korjaajan kotikäynti. Heistä jokainen koki ikääntyville tulkkauksen erittäin mukavana ja otti mielellään vastaan ikääntyville tehtäviä tulkkauksia.

Opinnäytetyöni tutkimuskysymykset ovat:

1. Mitä tulee ottaa huomioon tulkatessa ikääntyvälle kuurolle?
2. Millaiseksi viittomakielentulkit kokevat ikääntyvälle tulkkauksen?

Tutkimuskysymykseen yksi vastaan alaluvussa 5.1. Käsittelen erilaisia asioita, joita tulkkien tulee huomioida tulkatessaan ikääntyville. Alaluvussa 5.2 käsittelen millaista ikääntyville tulkkauks on ikääntyvien mielestä ja mitkä tekijät tekevät tulkkauksesta onnistuneen.

5.1 Mitä tulee ottaa huomioon ikääntyville tulkkauksessa?

Tutkimuskysymykseen yksi Mitä tulee ottaa huomioon tulkatessa ikääntyvälle kuuroille? sain vastaukseksi fysiologiset muutokset, kieli ja kommunikaatiotapa sekä vaateutus ja valmistautuminen. Fysiologisista muutoksista mainittiin näkö, kuulo ja sairaudet. Tulkkaustapaan ja kieleen liittyvistä asioista mainittiin suomenkielisyys, visuaalisuus sekä oralistisuus. Vastauksia käsittelen syvemmin tässä luvussa.

Sijoittumista ajatellen haastatteluissa korostui asiakkaan näkökyky ja mahdollinen jäljellä oleva kuulo. Ikääntyneistä noin 10–20% on näköongelmia (Lupsakko 2008, 154–155). Haastateltavat A ja C nostivatkin esille asiakkaan näön, joka saattaa olla huonontunut iäkkäämmillä asiakkailla. Ennen tulkkausta tulee miettiä, mikä on sopiva paikka asiakkaan näkökykyä ajatellen. Haastateltava B mainitsi kuulon: jos kuuloa on jäljellä ja asiakas kommunikoi sen avulla, tulee se ottaa huomioon sijoittumisessa. Hän kertoi myös muutaman "kipakan, mutta ihanan" ikääntyneen asiakkaan määränneen tulkin paikan. Paikka ei ollut tulkkauksen ja tulkin kannalta paras mahdollinen, mutta tulkki kunnioitti asiakkaan pyyntöä ja meni määrätylle paikalle. Yleensä tulkki sijoittuu niin, että kuuro voi vaivatta seurata sekä tulkkia että puhujaa (Humphrey & Alcorn 1995, 342). Paikka kannattaa sopia etukäteen kuuron ja mahdollisesti kuulevan asiakkaan kanssa huomioiden asiakkaan toiveet ja tilaisuuden luonne. Luento- ja tilanteissa tulkki sijoittuu yleensä tilan etuosaan niin, että tulkillä ja asiakkaalla on hyvä näköyhteys. (Frishberg 1990, 108–109.) Sijoittumisessa tulee huomioida myös riittävä kuuluvuus ja näkyvyys sekä työolojen ergonomisuus (Suomen Viittomakielen Tulkit ry 1999). Asiakkaan päättäessä tulkin sijoittumisesta, paikka ei luultavasti ole aina ergonominen tai muuten sopiva tulkkille.

Ikääntyvien omassa tuottamisessaan viittomakielielementit eivät tule niin puhtaasti ja kieliopillisesti, koska sormet voivat olla jo koukistuneet. Koko kämmenen viittomia on enemmän, koska sormet eivät enää taivu pieniin liikkeisiin. Tulkki A mainitsi, että asiakkaan vastaanottokyky saattaa olla heikentynyt. Luvussa 3.1 käsittelin myös ikääntyvän oppimista ja ikääntymisen vaikutusta tulkkauksen vastaanottoon. Oppiminen on hitaampaa ja erilaista, mutta oppimista tapahtuu myös ikääntyessä. Asiat eivät kuitenkaan jää aina ensimmäisellä kerralla mieleen. (Ahonen ym. 1988, 51–53.) Tulkki A kertoi, että asiakkaalle tulee tehdä koonteja. Häneltä voi kysyä, että haluaa-

ko hän välillä taukoja. Joskus ikääntynyt haluaa kertoa omia vanhoja juttujaan tulkkauksen väliin. Ikääntynyttä tulee kunnioittaa ja kohdella yksilönä (Backman, Paasi-vaara & Voutilainen 2002, 23–24). Saattaa olla, että kaikki eivät jaksakaan enää ottaa vastaan pitkiä aikoja tulkkausta. Tulkki A jatkoi, että tulkki voi ottaa kiinni missä oltiin menossa, kun asiakas on saanut kerrottua oman asiansa.

Tulkkauksessa tulee ottaa huomioon se, jos ikääntyneellä ihmisellä on sairauksia. 55 vuotta täyttäneistä on jopa 72 %:lla kipuja ja kivut voivat vaikuttaa viittomiseen (Finne-Soveri 2002, 152). Tulkki B kertoi, että sairaan asiakkaan viittominen voi olla erilaista, heikompaa, ilmeet voivat olla pienempiä tai niitä ei ole ollenkaan. Mitä paremmin asiakkaan tuntee, sen paremmin tulkkaus onnistuu, koska osaa ottaa tilanteen, viittomisen ja kaiken muun mahdollisen haltuunsa. Onnistunut kommunikaatio vaatii toisen kommunikoijan tuntemista (Alcorn & Humphrey 2007, 35–39). Tulkki A kertoi esimerkin, että joskus ihminen voi olla niin väsynyt tai sairas, että ei jaksakaan viittoakaan kunnolla. Tulkin tulee kuitenkin tulkata asiakkaan viittomista puheelle niin, että säilyttää oikean rekisterin. Ikääntyneiden voimavarat vaihtelee yksilöllisesti (Backman ym. 2002, 21). Joskus asiakas saattaa lähteä tilaisuudesta kesken pois tai ei vain jaksakaan kannatella omia käsiään viittoessaan. Hän kuvaili sairaalahoidossa olevalle ikääntyvälle kuuroille tulkkausta seuraavasti:

"Jos on laitoksessa, joutunut sairaalahoitoon, niin tuota voi olla hyvinkin pientä se sieltä sängynpohjalta se viittominen. Ja ovat siitä huolimatta erittäin otettuja, kun sairaala on tilannut tulkin ja menet vanhuksen luo, että ihana tulkki tuli. Ihan näkee oikein, kun silmät loistaa ja suu ja sit tulee jotenkin hymy ja kaikki ja sit vaikka se on hyvin pientä ja ehkä hentoa se viittominen, jos on hyvin kiipeä, niin kyllähän tämmöiset pitää ottaa huomioon ja tuo sitä haastetta sille vanhukselle tulkkaamiseen. Että sairasvuoteella tai sitten jos jopa kuolinvuoteella on joutunut joskus olemaan, ni on se semmoista pientä, hentoa, haavoittuvaa, särkyvää se viittominen. Josta kuitenkin sun täytyy pitää se oikea rekisteri ja se oikea, siinä tulkatessa kuuleville, että siinä välittyy tieto, että mitä se näillä pienillä liikkeillä tarkoittaa sana."

Tulkki A jatkaa, että jos ei ole varma ymmärsikö oikein, voi käyttää viittomaa TOISTAA. Viittoon TOISTAA ja varmistaa, että on ymmärtänyt oikein. Hyvin vanhoille kuuroille voi tuottaa vaikeuksia se, että tulkit vaihtuvat. Aina tulee uusi tulkki ja uusi käsiala. He haluaisivat käyttää vain vanhoja tuttuja tulkkeja. He voivat turvautua omaiseen tai viittovaan diakoniin, elleivät saa tuttua tulkkia. C:n mielestä taas tulkkien

vaihtuminen ei ollut ongelma ikääntyville kuuroille. Tulkki C oli työskennellyt huomattavasti lyhyemmän ajan verrattuna tulkkeihin A ja B. Tästä voisi tehdä johtopäätöksen, että hänelle ei ollut vielä muodostunut tiivistä tulkki-asiakas-suhdetta ikääntyvään kuuroon. Tulkit A ja B mainitsivat, että heillä oli muutama vanha tuttu asiakas, joille he ovat tulkanneet usein.

Haastateltavista B ja C mainitsivat sen, että jotkut ikääntyvät kuurot haluavat äärimmäisen visuaalista kieltä. Jokaisella oli kuitenkin se kuva, että suurin osa ikääntyvistä viittoo hyvin suomenkielen mukaisesti ja suomen kielen sanat ovat heille tärkeitä. Suomenkielisyyteen yksi syy on luultavasti kuurojen koulutustaustassa. Kuurojen kouluissa opetettiin vain viitottua suomea, eli viitottiin suomen kielen mukaisesti (Malm & Östman 2000, 18). Viittomakieli määriteltiin vain puhetta selventäväksi menetelmäksi (Lappi 2000, 71) ja oppitunneilla käytettiin yleensä vain puhekieltä (Malm & Östman 2000, 10). Tulkki B mainitsi ikääntyvien usein haluavan, että virret viitotaan suomen kielen mukaisesti. Näin he voivat seurata virsikirjasta, missä ollaan menossa. Kielitaso ja viittomat tuleekin valita asiakkaan mukaan. Tulkki A kertoi, että osa ikääntyvistä kuuroista ei ymmärrä niin sanottuja viittomakielisiä viittomia ja viittomakielisiä uutisia. He joko käyttävät kotikieltä tai heidän viittomakielen taitonsa rajoittuu vain peruskäsitteisiin. Heille tulee viittoa suomen kielen mukaisesti selkeällä huuliolla ja poimia heidän käyttämänsä viittomat myös omaan käyttöön.

Yksi kieleen liittyvä tulkkauksen onnistumista tai sujumista hankaloittava tekijä oli, ettei löydy yhteistä kommunikaatiotapaa. Tulkin tulee ymmärtää kommunikaation rakennetta (Alcorn & Humphrey 2007, 1), mutta aina se ei riitä. Tämä johtuu siitä, etteivät asiakas ja tulkki eivät ole toisilleen tuttuja. Kuurot, jotka ovat eristäytyneitä, saattavat käyttää kotikieltä. Haastateltavista B:llä ja C:llä oli esimerkki siitä, kun tapaa hyvin visuaalista kieltä käyttävän asiakkaan ensimmäistä kertaa. Molemmissa tapauksissa kuuro asiakas käytti omanlaisia viittomia, joita tulkki ei ymmärtänyt. Tulkki B kuvailee tapausta näin:

"Yksi vanha ihminen, jolle tilattiin tulkki, tästä on yli 10v aikaa. Ja poliisilaitos tilasi. Ja mua jännitti hirveästi tilanne, koska mä en tiennyt yhtään mitä on ootettavissa. Ja siellä oli ikääntynyt, vanha, viittomakielinen, jonka kieli kanssa oli hyvin kotikieltä. Hän oli jostain hyvin korvesta, eikä hänellä ollut tavallaan niinku viittomakielisiä sukulaisia eikä tuttavia. Hänellä oli hirveen vaikeaselkonen hänen kieli. Niin paljon kotiviittomia, vanhoilla ihmisillä on paljon ja.. Se oli toi-

nen tilanne, jossa täytyi tilanteen jälkeen selostaa sekä poliisilaitokselle että tälle asiakkaalle. Mä koitin kertoa, emmä tiiä, hän (asiakas) oli äkäinen ja niinku.. sen idean sain miksi hän siellä oli, mutta en mä niitä nyansseja saanu. Hänen kieli oli kyllä vaikea! Sanoin sitten poliisilaitokselle, että hänellä ei ole niinku tavallaan sitä suomalaista viittomakieltä, vaan hänellä on kotikieltä. Sen idean kyllä saan, mutta en muuta. Tilanteesta selvittiin ja ei siinä, mutta muistan, että se jäi hirveen pitkään harmittamaan. Jos mä olisin tuntenut tän ihmisen, et mä oisin tavannut pari kolme kertaa aiemmin, mä olisin päässyt selville, että mitä hän käytti viittomalla koti tai mitä hän käytti naapuri tai ketä hän syytti siinä.. Mutta se oli hankala tilanne. Sen takia mä toivon yleensä, että tapaan vähän aiemmin ja pääsen kielestä selvyteen."

Tulkin C tapauksessa viittomakieli oli hyvin kuvailevaa, eikä tulkki tiennyt, että asiakas tulisi keskustelemaan kyseisestä aiheesta. Tulkin mielestä tilanne olisi sujunut paremmin, jos hän olisi etukäteen tiennyt aiheesta. Aihe oli tulkille täysin vieras, joten myös termit olivat hänelle outoja niin viittomakielellä kuin suomeksikin. Tulkkaus suomen kieleen päin kuulosti tulkin omien sanojen mukaan hölmölle sen takia, kun tulkki ei ymmärtänyt. Haastatteluissa kävi ilmi myös, että on olemassa niin kutsuttuja vanhoja viittomia. Nämä viittomat ovat olleet käytössä ikääntyvien kuurojen ollessa nuoria, mutta tämän päivän nuorempi sukupolvi ei enää käytä niitä. Osa niistä on yleisempiä kuin toiset. Tulkki A käytti esimerkkinä viittomaa IKKUNA, joka on melko yleinen vielä nykypäivänäkin. Vanha viittoma IKKUNA tehdään S-käsimuodolla. Se alkaa otsalta ja päättyy hieman kaarevan liikkeen jälkeen leukaan. Käden orientaatio, kämmenpuoli, on koko ajan eteenpäin. Vanhojen viittomien lisäksi ikääntyvät saattavat käyttää vanhoja sormiaakkosia.

Ahosilta ja Honkaselkä toteavat opinnäytetyössään (2012, 54), että viittomakielentulkin on valittava sopivat vaatteet tilaisuuden mukaan. Erityisesti vanhemmille ihmisille tulkatessa on vaatetuksen lisäksi kiinnitettävä huomiota meikkaamiseen ja laittautumiseen. Haastatteluaineistosta nousi esille samankaltaisia huomioita. Haastateltavista jokainen oli sitä mieltä, että ikääntyville tulkkauksessa vaatetus ei juuri poikkea normaalista tulkin pukeutumisesta. Tulkin pukeutumisen tulee olla aina asiallista ja siistiä. Ahosilta ja Honkaselkä (2012, 54) kehottavat välttämään liiallista meikkaamista, värikkäitä ja suuria koruja tai huomiota herättäviä kynsiä. Haastateltavien mukaan kannattaa välttää avaria kaula-aukkoja, koruja rintamuksessa, kuvia, minihameita ja korkokenkiä. Suurinta osaa näistä tulee välttää myös muissa tulkkauksissa. Tulkki A huomautti, että korkokenkiä tulee välttää varsinkin jos itse on pitkä ja asiakasta tulee

avustaa esimerkiksi tarjoamalla käsivarttaan. Lisäksi mainittiin se, että joskus tulkki-kyllin voi sijoittaa oikean rintamuksen sijasta lantiolle. Jos asiakkaan näkökyky on heikentynyt, tulkki-kyllin voi häiritä rintamuksessa. Se saattaa käydä silmään ja heijastaa valoa. Pukeutumisessa asiakasta tärkeämpänä pidettiin tulkkaustilannetta (esimerkiksi kirkko tai erilaiset juhlat) ja tulkin tulee pukeutua sen mukaisesti. Pukeutuminen ei siis juurikaan eroa normaalista tulkin pukeutumisesta.

Valmistautumisessa ei myöskään ollut suuria eroja verrattuna esimerkiksi keski-ikäisen tai nuoren kuuron tulkkaukseen valmistautumisessa. Kuten ennen muitakin tulkkauksia, tulkin tulee tarkistaa asiakkaan profiili. Profiilista näkee, jos asiakas on esimerkiksi liikuntarajoitteinen ja tarvitsee avustamista. Ikääntyville tulkkauksen valmistautumisessa tulkit B ja C nostivat esille vanhojen sormiaakkosten kertaamisen. Tulkki C sanoi miettivänsä mahdollisuuksien mukaan tilanteeseen sopivia vanhoja viittomia, joita käsittelin aiemmin tässä luvussa. Tulkki B korosti etukäteen tapaamisen tärkeyttä. Tulkkaus helpottuu huomattavasti, jos ehtii hieman "päästä sisään" asiakkaan käyttämään kieleen. Asiakkaan kielen ymmärtämisellä voi välttää aiemmin tässä luvussa esitellyt tapaukset, joissa tulkki ei ymmärtänyt asiakkaan viittomista.

5.2 Millaista on ikääntyville tulkkaus?

Tutkimuskysymykseen kaksi Millaiseksi viittomakielentulkit kokevat ikääntyville tulkkauksen? sain vastaukseksi asioita, jotka liittyvät kuurotietoisuuteen, tulkin rooliin ja käyttäytymiseen sekä tulkkaustilanteen onnistumiseen. Tulkin roolista nousi haastattelussa esille, että tulkkiä saatetaan joskus luulla avustajaksi. Haastateltavien mielestä ikääntyviä tuli myös kohdella kunnioittavammin kuin nuoria asiakkaita. Tulkkaustilanteen onnistumiseen jokaisella tulkilla oli oma mielipiteensä. Tulkit kertoivat myös omia toimintatapojaan tulkkaustilanteissa. Toimintatavat ovat tulkkien itse hyväksi kokemia tapoja toimia, joten ne eivät ole yleistettävissä. Käsittelen vastauksia syvemmin tässä luvussa.

Nykypäivän (nuorten) kuurojen joukossa vallitsee luja kuurotietoisuus. Kuuroudesta ollaan ylpeitä ja viittomakielen asemaa korostetaan. (Jokinen 2000, 81–83.) Tulkki B kertoikin, että ikääntyvät kuurot eivät hänen mielestään ole niin kuurotietoisia kuin

nuoremmat kuurot. He myös arvostavat tulkkia eri tavalla kuin esimerkiksi nuoret kuurot. Ikääntyvien kanssa on usein tullut jo tutuksi ja voi keskustella siitä, miten on mennyt, miten mies, vaimo, kissa tai koira voi. Ikääntyvä pitää huomioida ihmisenä. Tulkki voi rentoutua ja olla oma itsensä, jos on tullut tutuksi asiakkaan kanssa. Nuorempien asiakkaiden kanssa voi tulla myös tutuksi, mutta usein nuoremmille asiakkaille tulkki on vain tulkki. Ikääntyvät taas saattavat ikään kuin haluta tutustua tulkkiin. Tulkki C:n mukaan he haluavat usein jäädä juttelemaan tilanteen jälkeen. Ikääntyvät haluavat usein myös tarjota kahvit tai asetella tulkille tuolin valmiiksi. Heidät on kasvatettu hyvään käytökseen.

Tulkki B mainitsi, että vanhemmat kuurot eivät yleensä halua tulkkia niin näkyville kuin nuoremmat. Moni kuuro on oralistisena aikana oppinut häpeämään omaa kieltään (Malm & Östman 2000, 10). Tulkki B kertoikin, että ikääntyvillä voi olla erilainen mielikuva tulkinkäytöstä. He ajattelivat tulkinkäytön tekevän heistä jotenkin vähempiarvoisia. Tästä johtuen ikääntynyt haluaa esimerkiksi kirkossa istua taaempana, jotta kaikki eivät näe hänen käyttävän tulkkia, hän ei ole näkyvästi esillä. Lääkärissä kuitenkin tulkin on käytännön syistä oltava lääkärin vieressä, vaikkei asiakas haluaisikaan tulkki näkyville. Tulkin B:n mukaan ikääntynyt asiakas saattaakin ennen tulkkausta kertoa vaivoistaan tulkille, mutta ei lääkärille, koska pitää lääkäriä kunnioitettavana henkilönä. Tulkki voi "värittää" tulkkaustaan sen mukaan, mitä asiakas aiemmin kertoi, jotta lääkäri osaisi kysyä oikeita kysymyksiä.

Jotkut ikääntyvät puhuvat ääneen, koska he ovat käyneet oralistisen koulun ja oppineet puhumaan kuuleville (Malm & Östman 2000, 10). Tulkit A ja C kokivat sen hieman häiritseväksi, mutta puhumisesta ei kuitenkaan voi huomauttaa, koska se saattaa loukata asiakasta. Haastateltava B mainitsi, että joskus se saattaa tehdä tilanteesta hieman ongelmallisen. Edellisessä kappaleessa mainitsin kuurojen kunnioittavan auktoriteetteja, ikääntyvien mielestä "parempiarvoisia" ihmisiä, kuten pappeja, lääkäreitä ja virkailijoita. Asiakkaan viittominen saattaa vähentyä ja hän saattaa alkaa kommunikoida puheella heidän tullessa samaan tilaan. Tulkin pitää ratkaista, että millä tavoin hän toimii. Toistaako hän puheen vai luottaako siihen, että myös kuuleva ymmärtää kuuron puheen. Usein puheen joutuu toistamaan.

Haastateltavista yksi, A, oli myös törmännyt tilanteisiin, joissa esimerkiksi hoitajat eivät ymmärrä, että tulkki on tulkki eikä avustaja. Joskus hoitajat olettavat tulkkien auttavan iäkästä asiakasta riisuutumaan tai pukeutumaan ennen tutkimuksia. Se ei kuitenkaan kuulu tulkin tehtäviin, eikä asiakaskaan luultavasti halua tulkkia auttamaan. Tästä pitää vain ystävällisesti huomauttaa hoitajalle. Joskus hoitajat saattavat ihmetellä, miksi asiakkaan mukana kulkeva tulkki ei voi myös avustaa. Tilanne yleensä selviää, kun tulkki kertoo hoitajalle oman työnkuvansa. Haastateltavan mielestä takin voi kuitenkin auttaa ikääntyvän asiakkaan päälle. Viittomakielentulkin eettisissä säännöissä mainitaan siitä, että tulkin tulee toimia niin, etteivät ammattiroolit sekoitu (Suomen Viittomakielen Tulkit ry 1999). Tulkkille kuuluu kielen kääntäminen ja välittäminen, hoitajalle hoito ja siihen liittyvät toimet.

Haastateltavat olivat sitä mieltä, että ikääntyviä henkilöitä tulee kunnioittaa ja teititellä. Ikääntyvien voimavarat vaihtelevat (Backman ym. 2002, 22), mikä on hyvä ottaa huomioon tulkkauksessa. Tulkkien A ja B mielestä ikääntyville tulee olla inhimillisempi, huomioida heidät tarpeineen eri tavalla. Kuulevia ikääntyviä kohdellaan yleensä kunnioittavasti ja heille osoitetaan erityistä kohteliaisuutta verrattuna nuorempiin ihmisiin, joten myös kuuroja ikääntyviä on kohdeltava näin. Ikääntyville voi hakea kupin kahvia, koska myös kuurosokeille haetaan. Tulkki voi varmistaa, että asiakas varmasti kirjoittaa ylös tarvittavat tiedot. Ikääntyvän itsemääräämisoikeutta on kuitenkin kunnioitettava (mt., 24). Tulkki on enemmän läsnä tilanteessa, mutta asiakkaat ymmärtävät, että kyseessä on tulkki eikä omainen tai avustaja. Haastateltavien mielestä heidän roolinsa on selkeästi tulkin rooli, vaikka tulkki käyttäytyykin niin sanotusti inhimillisemmin. Tulkin C mielestä vanhemmat asiakkaat ovat yleensä rennompia ja hyväntuulisempia, heidän elämänasenteensa on positiivinen. Hän kuvaa ikääntyviä näin:

"Mä oon tykännyt siitä (ikäntyville tulkkauksesta)! Mä muutenkin tykkään vanhuksista enemmän. Ne on just paljon suorasanaisempia omalla tavallaan, ystävällisiä. Just se, että autetaan, tai omalla tavalla ihan auttaa tulkkia, jos ei tiiä vaikka jotain viittomaa, niin heti tulee sieltä. Ja sellaisella ystävällisellä tavalla. Hyvät tavat kyllä oikeasti huomaa, ne on opetettu pienestä pitäen ja ne on juurtunut sinne selkäyttimeen. Omista vähistäänkin annetaan, aina rupatellaan. Harvemmin on semmoisia kiukkuisia vanhempia ihmisiä."

Haastateltava A kertoi, että ikääntyvät ovat yleensä kunnioittavia myös tulkkia kohtaan, arvostavat tulkkia. Hän kertoi, että jotkut taas saattavat olla jopa käskeviä. Ikääntyvän kotona nuoremmalta ihmiseltä, myös työntekijältä, odotetaan tietynlaista käytöstä:

"Osalla voi tulla sellaisena vähän yliliioteltuna kunnioituksena ja arvostuksena, että tännepäin ja tänne näin. Mut sit on myös niitakin vanhuksia, että jotka ovat hyvin kipakoitakin. Että mee tuohon oottamaan! Oota siinä! Semmoisia käskeviä. Tai sit että annatko mulle tuolta tuon kupin. Jos ne on jotain puuhaamassa ja ne on, että annatko tuon kupin. Et sinä sano siinä, että ei kuulu tulkin työhön, vaan kyllä sinä annat sen kupin vanhukselle. Minusta en kuule yhtään, kun mä kuitenkin tiän mikä se tulkin rooli on ja mikä on mun tehtävä, että se tulee hoidettua. Kyllä se vanhusten kanssa on tämmöistä, semmoisia joutuu tekemään."

Haastateltavista jokainen piti hieman eri asioita tärkeinä tulkkauksen onnistumisen kannalta. Nämä asiat ovat samoja, joita olen jo käsitellyt tässä ja edellisessä kappaleessa. Tulkki C piti tärkeänä molemminpuolista ymmärrystä, vanhojen sormiaakkosten hallintaa, iäkkään ihmisen huomioimista ja sitä, että muistaa oralistisuuden ja sen tuoman vaikutuksen tulkkaukseen. Tulkin B mielestä rauhallinen aloitus oli tärkeintä: saa keskustella ennen tilannetta asiakkaan kanssa, päästä perille hänen viittomistyylistään. Ikääntyvälle on tärkeää, että tulkki on entuudestaan tuttu. Tulkki A painotti samaa kommunikointitapaa. Tulkin tulee myös ymmärtää vanhoja viittomia, joita käsittelemme luvussa 5.1. Hän uskoi myös rauhallisuuden olevan tärkeää: tulkin tulee huomioida asiakkaan vastaanottokyky. Esimerkiksi kerhotilanteissa voi käyttää koontia tai tiivistämistä, jolloin tarvittava tieto tulee napakassa paketissa. Tulkilla tulee olla ikään kuin tuntosarvet pystyssä osatakseen valita oikean tavan ja nopeuden tuottaa tulketta ja vastaanottaa asiakkaan kieltä.

6 POHDINTA

Opinnäytetyöni tavoitteena oli selvittää, mitä erityistä oli ikääntyville tulkkauksessa ja mihin asioihin tulee kiinnittää huomiota tulkkauksessa. Halusin saada vastauksia

viittomakielentulkkien omakohtaisten kokemusten kautta. Tutkimuskysymyksiini sain vastaukset kolmella puolistrukturoidulla teemahaastattelulla.

Tutkimuskysymykseen Mitä tulee ottaa huomioon tulkatessa ikääntyville kuuroille? sain fysiologisiin muutoksiin, kieleen, kommunikaatiotapaan ja oralistisuuteen liittyviä vastauksia. Asiakkailla saattaa olla näkö iän myötä heikentynyt, kädet "koppuraiset" tai yleiskunto heikentynyt. Nämä pitää ottaa huomioon tulkkauksessa esimerkiksi sijoittumisessa ja tulkkaustavassa. Haastateltavien mukaan oralistisuus on vaikuttanut ikääntyneisiin kuuroihin, minkä seurauksena heidän viittomisensa on usein hyvin suomenkielen mukaista. Osa ikääntyneistä saattaa käyttää joko hyvin visuaalista viittomakieltä tai kotikieltä. Ikääntyvillä saattaa olla myös käytössä vanhoja viittomia ja osa heistä käyttää vanhoja sormiaakkosia. Haastatteluissa koettiin yhteisen kommunikaatiotavan löytäminen tärkeäksi.

Toiseen tutkimuskysymykseen Millaiseksi viittomakielentulkit kokevat ikääntyvälle tulkkauksen? sain vastauksia, jotka liittyvät kuurotietoisuuteen, tilanteen sujumiseen, asiakkaan kunnioittamiseen ja tulkin rooliin. Haastateltavien mielestä ikääntyvät kuurot eivät ole niin kuurotietoisia kuin nuoremmat kuurot. Tämä näkyy siinä, että ikääntyvät arvostavat tulkkia ja heidän kanssaan tulee helpommin tutuiksi kuin nuorempien kuurojen kanssa. Tilanteen sujumisen ja onnistumisen kannalta tärkeimmiksi asioiksi nousi yhteisen kommunikaatiotavan löytäminen ja asiakkaan vastaanottokyvyn huomioiminen. Ikääntyvien kanssa saattoi myös tulla tilanteita, joissa tulkkia luullaan avustajaksi. Tulkin tulee muistaa oma roolinsa ja mahdollisesti tiedottaa kuulevaa asiakasta tulkin työnkuvasta. Haastateltavat korostivat ikääntyvän asiakkaan kunnioittamista. Heidän arvomaailmassaan ikääntyvä on sellainen henkilö, josta huolehtii ja jota arvostaa.

Tutkimusmenetelmänä puolistrukturoitu teemahaastattelu oli onnistunut valinta. Haastatteluiden tulokset vastasivat riittävän laajasti tutkimuskysymyksiini. Haastattelu valitaan tutkimusmenetelmäksi, jos aihealue on tuntematon tai vähän kartoitettu (Hirsjärvi ym. 2000, 201). Itselleni tämä oli pääsyy siihen, että käytin juuri haastatteluja. Halusin myös kartoittaa tulkkien henkilökohtaisia kokemuksia. Tulokset ovat osittain sellaisia, että ne liittyvät myös muihin tulkkauksiin, ei vain ikääntyville tulkkaukseen. Tällaisia asioita on esimerkiksi asiakkaan näkökyvyn huomioiminen, sopiva

vaatetus, oikean kommunikaatiotavan valinta sekä tulkin rooli. Tutkimusjoukkoni on pieni, joten tutkimustulokset eivät ole yleistettävissä. Kokonaisvaltaisemman kuvan aiheesta olisi saanut, jos olisin haastatellut myös asiakkaita.

Ikääntyville tulkkauksesta ei ollut aiemmin tehty tutkimuksia tai opinnäytetöitä, joten opinnäytetyöni toi lisätietoa aiheesta. Opinnäytetyöni loi pohjaa tutkimukselle, millaista ikääntyville tulkkauksella on ja miten se eroaa nuoremmille kuuroille tulkkauksesta. Yhtenä jatkotutkimusaiheena on esimerkiksi ikääntyvien näkökulma heille tulkkauksessa. Mitä he toivovat tulkilta, millainen on heidän mielestään hyvä tulkki. Toinen tutkimusaihe on ikääntyvien käyttämä viittomakieli. Ikääntyvien kielestä voisi tehdä sanastotyön, koska heillä on käytössä monia niin kutsuttuja vanhoja viittomia, joita nuoremmat kuurot eivätkä tulkit enää käytä. Oman opinnäytetyöni tuloksista hyötyvät tulkkiopiskelijat ja erityisesti vasta valmistuneet tulkit.

LÄHTEET

- Ahonen, Seija & Jylhä, Marja & Korhonen, Anna-Liisa & Koskinen, Simo & Paunonen, Marita 1988. Vanhustyö. Helsinki: Vanhustyön keskusliitto.
- Ahosilta, Reeta & Honkaselkä, Katja 2012. Tulkkaustilanteissa koettujen ongelmien ratkaisumallin kehittäminen TulkkausLONAssa. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Viittomakielen tulkkitoiminnan koulutusohjelman opinnäytetyö.
- Alcorn, Bob J. & Humphrey, Janice H. 2007. So You Want to be An Interpreter? An Introduction to Sign Language Interpreting. 4. painos. Renton: H & H Publishing Co, Inc.
- Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana 2007. Teemahaastattelu: Opit ja koetukset. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 2. korjattu ja uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 25–43.
- Finne-Soveri, U. Harriet 2002. Kivun hoito. Teoksessa Backman Kaisa & Eloniemi-Sulkava, Ulla & Finne-Soveri, U. Harriet & Paasivaara, Leena & Vaarama, Marja & Voutilainen, Päivi (toim.) Ikäihmisten hyvä hoito ja palvelu. Opas laatuun. Stakes, 151-153.
- Frisberg, Nancy 1990. Interpreting: An Introduction. Revised Edition. Alexandria: RID.
- Frondelius, Irma 2000. Elämää viittomakielisenä. Teoksessa Anja Malm (toim.) Viittomakieliset Suomessa. Helsinki: Finn Lectura, 133–136.
- Frondelius, Keijo 2000. Elämää viittomakielisenä. Teoksessa Anja Malm (toim.) Viittomakieliset Suomessa. Helsinki: Finn Lectura, 127–129.
- Grönfors, Martti 2007. Havaintojen teko aineistonkeräyksen menetelmänä. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin – Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 2. korjattu ja uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 151–167.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 1997. Tutki ja kirjoita. 3.–4.painos. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Humanistinen ammattikorkeakoulu 2013. Termit tutuksi. Viitattu 26.1.2013.
<http://www.opiskelutulkki.fi/opiskelutulkkaus/termit-tutuksi>
- Jokinen, Markku 2000. Kuurojen oma maailma – kuurous kielenä ja kulttuurina. Teoksessa Anja Malm (toim.) Viittomakieliset Suomessa. Helsinki: Finn Lectura, 79–100.

- Jyrkämä, Jyrki 2003. Ikääntyvä yhteiskunta ja vanhojen elinolot. Teoksessa Marjatta Marin & Sinikka Hakonen (toim.) Seniori- ja vanhustyö arjen kulttuurissa. Jyväskylä: PS-kustannus, 13–21.
- Kivelä, Sirkka-Liisa & Vaapio, Sari 2011. Vanhana tänään. Helsinki: Suomen Senioriliike ry.
- Kuurojen Liitto 2013. Seniorityö. Viitattu 28.3.2013. <http://www.kl-deaf.fi/fi-FI/Seniorityo/>
- Kuurojen Liitto 2013. Historia. Viitattu 17.4.2013. <http://www.kl-deaf.fi/fi-FI/historia/>
- Kuurojen Liitto 2013. Viittomakieliset. Viitattu 27.1.2013. <http://www.kl-deaf.fi/fi-FI/Viittomakieliset/>
- Laakso, Mikko & Salmi, Eeva 2005. Maahan lämpimään. Suomen viittomakielisten historia. Helsinki: Kuurojen Liitto ry.
- Lappi, Päivi 2000. Viittomakielen lainsäädännöllinen asema. Teoksessa Anja Malm (toim.) Viittomakieliset Suomessa. Helsinki: Finn Lectura, 71–77.
- Leutonen, Henna 2013. Olen oppinut, että erilaisuus on rikkaus. Viittomakielen tulkkien ajatuksia ja kokemuksia mielenterveyskuntoutujista viittomakielen tulkin asiakaskunnassa. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Ammattikorkeakoulun perustutkinnon opinnäytetyö.
- Lupsakko, Taina 2008. Toiminnallinen kuulo- ja näköhaitta perushoidon haasteena. Teoksessa Päivi Voutilainen, Marja Vaarama, Kaisa Backman, Leena Paasivaara, Ulla Eloniemi-Sulkava, U. Harriet Finne-Soveri (toim.) Ikäihmisten hyvä hoito ja palvelu. Opas laatuun. Helsinki: Stakes, 154–157.
- Malm, Anja & Östman, Jan-Ola 2000. Viittomakieliset ja heidän kielensä. Teoksessa Anja Malm (toim.) Viittomakieliset Suomessa. Helsinki: Finn Lectura, 9–31.
- Neuman Solow, Sharon 2000. Sing language interpreting: a basic resource book. Revised edition. Burtonsville: Linstok Press.
- Peiponen, Arja & Vaarama, Marja & Voutilainen, Päivi 2008. Asiakaslähtöisyys. Teoksessa Päivi Voutilainen, Marja Vaarama, Kaisa Backman, Leena Paasivaara, Ulla Eloniemi-Sulkava, U. Harriet Finne-Soveri (toim.) Ikäihmisten hyvä hoito ja palvelu. Opas laatuun. Helsinki: Stakes, 38–42.
- Rautanen, Risto 2000. Elämää viittomakielisenä. Teoksessa Anja Malm (toim.) Viittomakieliset Suomessa. Helsinki: Finn Lectura, 130–132.
- Suomen Viittomakielen Tulkit ry 1999. Viittomakielen tulkin ammattisaännöstö. Viitattu 18.11.2012. <http://www.tulkit.net/viittomakielen-tulkit-suomessa/ammatti/viittomakielen-tulkin-ammattisaannosto/>

LIITTEET

LIITE 1 – HAASTATTELURUNKO

Millaisissa asioimistulkkaustilanteissa olet tulkannut ikääntyville?

Eroavatko ikääntyville tehdyt asioimistulkkaustilanteet esimerkiksi nuorille ja keski-ikäisille tehdyistä tulkkaustilanteista?

Eroaako tulkin pukeutuminen ja käyttäytyminen muista tulkkaustilanteista (kun vastaanottaja ei ole ikääntynyt henkilö) tulkattaessa ikääntyvälle?

Vaikuttavatko vanhenemisen tuomat muutokset, psyykkiset ja fyysiset, tulkkaukseen?

Vaikuttaako ikääntyvä henkilö tulkkauksen vastaanottajana tulkkaustapaan ja kieleen?

Mitkä asiat koet tärkeiksi tulkkauksen ja tulkkaustilanteen onnistumisen kannalta ikääntyville tulkkauksessa?

Oletko joskus kokenut, että ikääntyvälle tehty asioimistulkkaustilanne ei jostain syystä onnistunut/toiminut? Osaatko arvioida, mistä tämä johtui?

Onko ikääntyvän henkilön asioimistulkkaukseen valmistautumisessa jotain erityistä, mitä esimerkiksi mietit ennen tulkkaustilannetta/valmistautuessasi? Jos on, niin mitä?

Millaisia haasteita olet kohdannut ikääntyville tulkkauksessa?

Millaiseksi koet tulkin roolin ikääntyville tulkkauksessa?

Mitä muuta haluat kertoa – sana on vapaa!